

מאת: רינה בן־עמי

תבונתה של אישה

דווקא כיום, כשנשים בועטות בהשפעות החברה הפטריארכלית וחופשיות לבטא את עצמן, רבות מהן מבקשות לחזור אל הפנים, אל טבען האמיתי, בדומה לאלות הקדומות הכול יכולות שבמיתוסים ובסיפורי המיתולוגיה

חובת ההוכחה

ואולם, נשים עדיין צריכות להוכיח לעצמן ולאחרים שהן שוות לגברים ויכולות כמו גברים, מכיוון שהזיכרון התרבותי קולקטיבי חי, פועם ובוועט מאחורי הקלעים. עקב אלפי שנים של מבנה פטריארכלי, שדיכא את הנשים ונטל מהן את האמונה בעצמן, מסרים תרבותיים ממשיכים לשכפל את עצמם בתוכנו גם באופן בלתי מודע ועדיין משפיעים על התפיסות שלנו, על הדיבור הפנימי שלנו ועל הבחירות שלנו בכל תחום בחיים.

כדי להתברג בעולמות שנשלטו במשך שנים ארוכות בידי גברים, אימצו הנשים את דרכי

נולדתי במחצית השנייה של המאה ה-20 וזכיתי לגדול
בחברה שאפשרה לנשים, מבחינה חוקית, להיות כפי שהן
רוצות ומאמינות. היום נשים ישראליות חופשיות לבטא
את עצמן בכל דרך וצורה - לבחור במנהיגים שלהן, ללמוד
בבית ספר ובאוניברסיטה, לנסוע לאן שהן רוצות,
להתגורר במקום שהן מעדיפות, לעבוד מחוץ לבית
ולפרנס את עצמן, להיות עצמאיות, לבחור את
בן הזוג או בת הזוג שלהן, להיות בזוגיות ללא
נישואים ואפילו להביא ילדים לעולם ללא בן
זוג. זהו דור של נשים שגדלו לתוך הידיעה
שהן חופשיות לבחור את דרכן בחיים;
נשים שניפצו לא מעט תבניות,
מוסכמות והרגלים.

דיאנה, אלת הצייד

הגברים ואת שפתם. לאורך השנים, בעיקר במאה ה־20, פעלו נשים בנחישות ובהתמדה כדי להוכיח לעצמן ולכל העולם שהן שוות וראויות. הן ביססו את האמונה בעצמן באמצעות פעילויות חיצוניות. ואכן, ככל שהשנים חלפו הגיעו הנשים להישגים חיצוניים מרשימים - גם אם יש מי שיאמרו שהם עדיין אינם מספיקים או מספקים, ובאמצעותם חיזקו את האמונה בעצמן וביכולותיהן. ואולם, אליה וקוץ בה - הן התרחקו יותר ויותר מהאימהות שלהן ומטבען האמיתי כנשים.

שנים אחרי שלקחנו על עצמנו, הנשים, באופן עיוור כמעט, מלבושים חיצוניים שיאפשרו לנו לחיות בהתאם לכללים בעולם של גברים, למדנו את כוח השפעתן של הפרשנויות החברתיות והתרבותיות עלינו. בשנים האחרונות יותר ויותר נשים מבקשות לחקור את טבען האמיתי ולהתחבר אליו מחדש. אנחנו מתחילות להבין כיום שקיימת איזו חוכמה עתיקה הקוראת לנו לשוב אליה. לשוב הביתה, אל עצמנו.

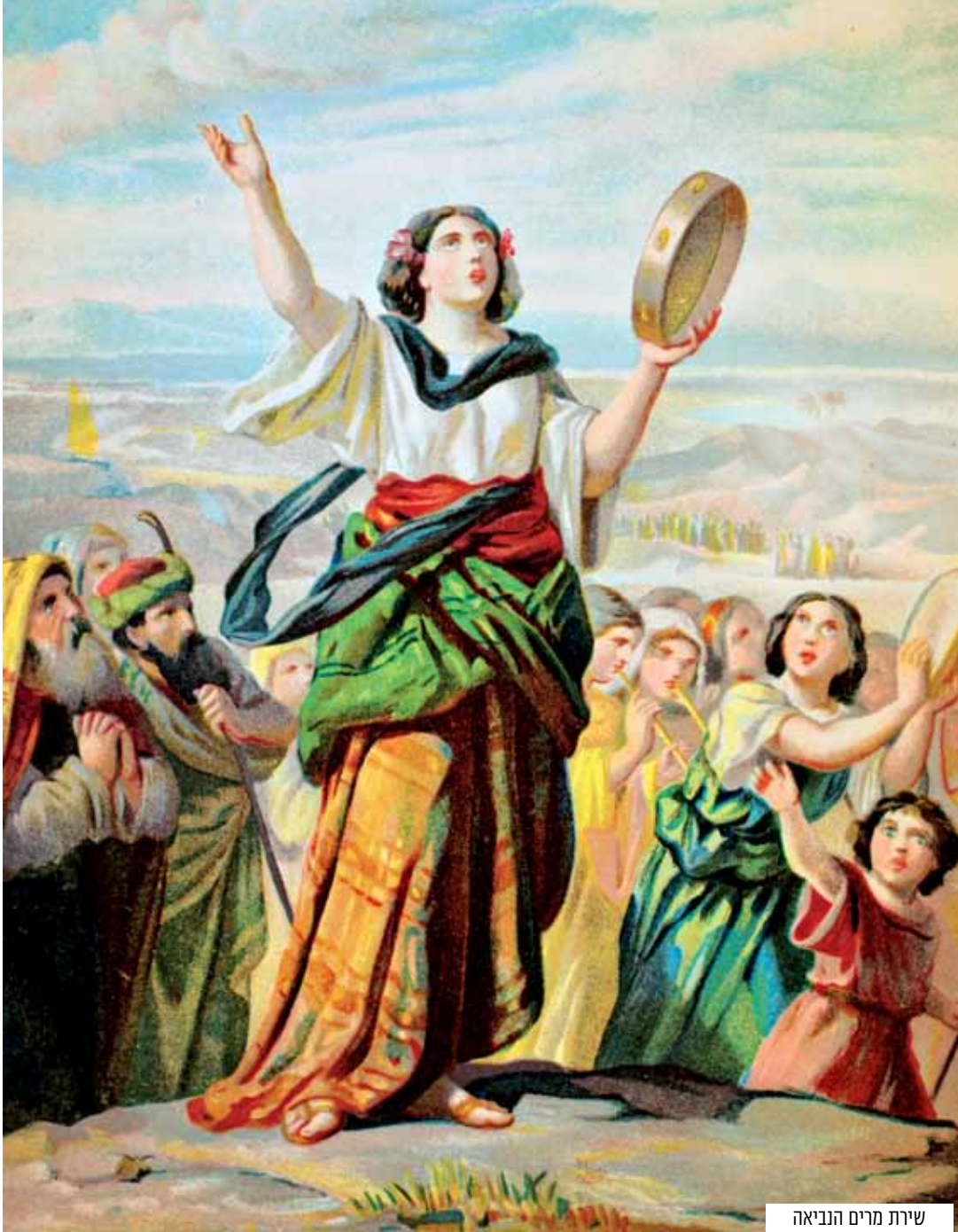
המאה ה־21, אם כך, מביאה אלינו זמנים חדשים, המבקשים מאיתנו תנועה ושינוי שאינם פשוטים לנו, אולי בעיקר מכיוון שהם דוחפים אותנו להסיט את המיקוד ממה שקורה בחוץ, מכל מה שגלוי ונראה לעין, אל הפנים, אל משהו חבוי ונסתר יותר. מסיבה זו הם גם כרוכים בתהליכי התפתחות נפשיים עמוקים, המפגישים אותנו עם כוחות נוספים, גם כאלו שלא הכרנו, הפועלים עלינו ומשפיעים על היבטים שונים ורבים של חיינו.

אחרי שנים רבות כל כך של ניתוק, כיצד נתחיל במחקר? איך נגלה מהם הכוחות האלה? כיצד נכיר אותם ונכיר יותר את עצמנו?

סיפורים קדומים

"נחזור אל סיפורי המיתולוגיה ואל האלות הקדומות", מציעה **רות נצר**, פסיכולוגית קלינית יוגניאנית. "לפני התקופה הפטריארכלית הייתה תקופה מטריארכלית, שבה שלטו האלות הגדולות".

בתרבויות עתיקות סגדו לאלה הגדולה והזכירו אותה בשמות שונים, כגון **עשתורת**, **אינאנה**, **נוט**, **איזיס** ו**חתחור**. האלה הגדולה נחשבה לבת אלמוות כול יכולה, והייתה הכוח הנקבי הקשור בטבע ובפריון, האחראי ליצירת חיים ולהריתם.

שירת מרים הנביאה

חוכמת נשים

קלפי "חכמת נשים", שיצרה יהודית יונגמן־סעדון, הם ערכת קלפי מודעות לעבודה טיפולית, להכוונת דרך, להעצמה נשית, למעגלי נשים ולהנחיית קבוצות.

בערכה יש 101 קלפים הנושאים מסרים מתוך סיפוריהן של 32 נשות התנ"ך, חוברת ובה סיפורה של כל אחת מהנשים, הנחיות לעבודה עם הקלפים ומסע בדמיון בהשראת כל אישה. 32 הנשים המקראיות מחולקות לשלוש קבוצות בעלות אפיונים, מסרים וסמלים ייחודיים.

לרבים מיתוסים אינם יותר מסיפורי עם המתארים אירועים שאינם תמיד המציאותיים ודמויות שאינן תמיד נתפסות כמציאותיות, אבל איכשהו יש להם חשיבות לקהילה או לתרבות כאלו או אחרות. נצר מרחיבה את נקודת המבט בספרה "מסע אל העצמי". "המיתוס הוא סיפור קדום ומקודש, שמתאר התרחשות קדומה, ארכיטיפית, בעלת משמעות סמלית כלל אנושית. המיתוס מסביר תהליכים וחוקים הנבראים ופועלים בעולם, יחסים בין האדם לכוחות גדולים ממנו, את פשר הקיום ואת מקומו של האדם ותכליתו, ומעניק להם תוקף ומשמעות. הוא השפה של הלא־מודע הקולקטיבי, המתארת את התהוות התודעה ואת מהלכיה כולה, משום שבנפש מתקיים כורח ארכיטיפי למפות ולתת פשר לנתיביה, לדרכיה העקלקלות, לקשייה ולעידה הסמוי. המיתוס מספר לנו מי אנחנו ומעניק לנו את עצמנו, את מה שהיינו ואת מה שנהיה, ואת היותנו יותר ממה שהננו".

הנושאים שבהם עוסקים המיתוסים והאגדות, שאת רבות מהן אנו מכירים, הוצים זמן ומקום. התכנים ואופני ההתנהגות בהם זהים פחות או יותר בכל מקום ואצל כל אדם מכיוון שהם קיימים בתוך הלא־מודע הקולקטיבי. לכן, אין זה משנה היכן בעולם אנחנו חיים או לאיזו חברה, תרבות או קהילה אנו משתייכים.

תמיד נוכל להשתמש במיתוסים כדי להתחיל ללמוד, באמצעות הסמלים הקיימים בהם, על החיים שלנו ועל האופן שבו נוכל להביט פנימה ולגעת במשמעות.

הרי "המיתוסים הם הסיפורים של החיפושים שלנו במהלך הדורות אחר האמת, אחר פירוש, אחר משמעות [...] לכולנו יש צורך לספר את הסיפור שלנו ולהתמודד עם המוות, וכולנו זקוקים לעזרה במעבר מלידה לחיים ולבסוף למוות. אנחנו צריכים שהחיים יסמלו דבר-מה, יגעו בנצח, יבינו את המסתור, יגלו מי אני" (מתוך: "כוחו של מיתוס", מאת: ג'וזף קמפל).

הגברת האור

המסע לגילוי ה"אני" הוא אוניברסלי ונוגע לשני המינים - זכר ונקבה. עם זאת, הדרך של כל אחד מהמינים באה לידי ביטוי בעולם באופן שונה לחלוטין. **יהודית יונגמן־סעדון**, פסיכולוגית, חוקרת ארכיטיפים נשיים

ויוצרת ערכות הקלפים "חכמת נשים" ו"חכמת בנות" (ראו מסגרת), מביאה לנו את סיפור "מיעוט הלבנה" במדרש (בבלי מסכת חולין דף ס, עב), העוסק בבריאת העולם, כדי להאיר צד כלשהו הנוגע לחוויה של נשים בעולם.

"מסופר שבהתחלה נבראו שני המאורות הגדולים, ופתאום הם נהפכו למאור הגדול ולמאור הקטן. המדרש שואל כיצד זה קרה. לפי הסיפור, הירח פנתה (בלשון נקבה) אל הקדוש ברוך הוא ואמרה לו: 'אין שני מלכים יושבים בכתר אחד', והוא השיב לה: 'לכי והמעטי עצמך'. הירח הלינה על כי היא נענשת על שאמרה דבר נכון, אבל זה לא עזר לה.

"הרעיון המובא כאן נוגע לאחרית הימים כפי שמופיע בישעיהו ל, כו: ”וְהָיָה אֹר הַלְבָנָה כְּאֹר הַחֹמֶה וְאֹר הַחֹמֶה יִהְיֶה שְׁבָעָתַיִם כְּאֹר שְׁבָעַת הַיָּמִים. מכאן אפשר להבין שהמסע הנשי מבקש להחזיר את האור המצומצם לאור המלא שלו".

אפשר לומר, אם כן, שמטרת המסע הקולקטיבי שלנו כנשים היא להגביר את האור או אולי לחשוף דבר מה נסתר, המצוי בתוכנו בחשכה, ולהוציאו אל האור. כיצד יוכלו סיפורי המיתולוגיה והאלות הקדומות לסייע לנו בכך?

ג'ין שינודה בולן בספרה "אלות בכל אישה" פיתחה מודל המחלק את אלות האולימפוס היווני לשלוש קבוצות, בהן שבע אלות המייצגות תבניות עיקריות ונפרצות של נשים: הקבוצה הראשונה היא **האלות הבתולות - ארטמיס, אתנה והסטטיה**, המבטאות את הצורך של נשים בעצמאות ובחוסר תלות, ואת יכולתן למקד את עצמן במה שחשוב להן; בקבוצה השנייה נמצאות **האלות הפגיעות - הרה, דמטר ופרספונה**, המייצגות את תפקידי האישה המסורתיים - רעיה, אם ובת, שזהותן תלויה במערכות היחסים המשמעותיות שיש להן והן מבטאות את הצורך של נשים בהתחברות ובקשר; בקבוצה השלישית יש רק אלה אחת, **האלה האלכימאית - אפרודיטה המאהבת**, המייצגת את התהליך היצירתי ואת הפתיחות לשינויים בתוך מערכות יחסים.

"כל אחת מהאלות מעוצבת ומאופיינת באופן שונה ויכולה לשמש לנו מקור ללמידה, לעוצמה ולהשראה", אומרת נצר.

נשות מפתח

אל מול האלות היווניות, בחרה יונגמן־סעדון לחקור את עולם הסיפורים המיתולוגיים באמצעות סיפורים הקשורים בנשים במקרא. "גיליתי כי בין דפי התנ"ך, בעומק הסיפור המקראי, מוצפנים סיפורים מיתולוגיים המרמזים למסרים אחרים לגמרי ממה שהתרבות הפטריארכלית הלבیשה על הסיפור התנ"כי התרבותי הנשי, שאותו סיפרו לנו מאז ילדותנו. סיפור זה בדרך כלל קורא לאישה להישאר במרחב הנשי המצומצם והמוכר, מקבע ומצמצם אותנו. "מול סיפור זה, עומד הסיפור התנ"כי הנשי המיתולוגי, שמוצפן בין דפי התנ"ך בתוך הסיפור הנשי. הסיפור המיתולוגי שונה לחלוטין, פותח אפשרויות, מזמין אותנו כנשים ללכת אל מעבר למוכר ומעודד תהליכי שינוי והתפתחות".

יונגמן־סעדון בחרה ב־32 דמויות, שאותן חילקה לשלוש קבוצות בעלות אפיונים, מסרים וסמלים ייחודיים. לקבוצה הראשונה היא קראה "נשים במסע מצל לאור". אלו עשר נשים מקראיות המאירות עבורנו תהליכים של התפתחות ושינוי מצל לאור. כל אחת מייצגת בדרכה מסע שיש בו שלבים של הרחבת המודעות, גילוי עצמי, התפתחות ושינוי. אחת מהנשים האלה היא **נעמי**, שלאחר תהליך אבל מגשימה את החלום הבלתי אפשרי להשגה - שיהיה לה נכד.

בקבוצה השנייה, הנקראת "נשים במסע בדרך הצל", יש חמש דמויות של נשים מקראיות, שמספרות לנו על כאב, על קושי ועל כוח מעכב או חוסם במסע ההתפתחות שלהן. למשל, **אשת לוט**, שמסתובבת אחורה ונהפכת לנציב מלח. המלח בעל יכולת השימור הוא סמל לתקיעות ולהיאחזות בעבר.

הקבוצה השלישית מורכבת מ־17 נשים מקראיות, המאירות עבורנו מסרים של חזון, יצירה, שפע והתמודדות, והן נקראות

רות נצר: "לפני התקופה הפטריארכלית הייתה תקופה מטריארכלית, שבה שלטו האלות הגדולות. כל אחת מהאלות מעוצבת ומאופיינת באופן שונה ויכולה לשמש לנו מקור ללמידה, לעוצמה ולהשראה. יש שיגידו שהעולם הגברי פחד מהכוח הנשי, מנשים שהיו להן כוח, חוכמה וידע במיילדות וברפואת צמחים"

”נשים במסע בדרך האור”. אלו נשים שמגיעות מלכתחילה עם מסרים של עוצמה, כגון **מרים, בת פרעה ויוכבד**.

כל אישה ממלאת תפקיד מפתח בסיפור חייה ופועלת בתוך מערך כוחות, המשפיע עליה מבחוץ ומבפנים. האלות, בדומה לנשות קדם, הן תבניות אפשריות בתוך נפש האישה, המשפיעות עליה ומעצבות את התנהגותה. עם זאת, לא תמיד כולן באות לידי ביטוי.

האלות הן כמו זרע, כמו פוטנציאל הטמון בתוך האישה, שהפעלתו תלויה בגורמים שונים. למשל, הנטיות של האישה, המשפחה והתרבות שבהן היא גדלה וחיה, אנשים משפיעים בחייה, נסיבות חייה ושלב החיים שבו היא נמצאת, הקשור גם במערכת ההורמונלית שלה.

מסע פנימי

קצרה היריעה מלפרט את כל הגורמים המשפיעים, אך נציין כאן כמה מרכזיים. הקשרים הרגשיים או קשרי הקרבה הם מרכיבים משמעותיים במסען של אלות ושל נשים. איכשהו המסע שלהן קשור באחר או שהן מבקשות או מחפשות אחר איחוד או פגישה מחודשת. ובכל מקום שיש קשר, יש גם פרידות.

שינודה בולן כותבת: ”לאובדנה של מערכת יחסים תפקיד מכריע בחייהן של נשים משום שרוב הנשים מגדירות את עצמן באמצעות מערכות היחסים שלהן, ולא לפי הישגיהן”.

עם זאת, הפרידה או האובדן משמשים פעמים רבות כגורם מניע לנשים לצאת למסע של התפתחות.

”כך, למשל, **פסיכה**, לאחר שאיבדה את **קופידון**, יוצאת למסע התפתחות שבמהלכו היא נדרשת למלא אחר משימות שונות”, מסבירה נצר. ”בסוף, היא זוכה בקופידון בחזרה.

”אם נתבונן בכל האגדות, האישה יוצאת למסע כדי שבסוף היא תהיה ראויה לגבר שיינשא לה או יציל אותה. אנחנו יכולים בטעות לפרש זאת כהתפתחות שהאישה צריכה לעבור כדי להינשא לקופידון, כשלמעשה זהו תהליך פנימי. כדי שפסיכה תוכל לעבור את המשימות היא נדרשת לגייס בתוכה את החלק הזכרי, שמעניק לה את הכוחות. הנישואים הם רק ביטוי חיצוני של איחוד הניגודים המתרחש בתוכה”.

צילום: שאטרסטוק

נשים ועם המון ידע שרכשה בשנתה. ”האפשרות לרכוש ידע בשינה הייתה בשבילי מפתח ראשון להבנה שהתעוררה בתוכי. אחרי פזית הגיעו דמויות נוספות, כגון **שלגייה והיפהפייה הנרדמת**. התבוננתי בסיפורים שלהן ונדהמתי לגלות שאף שבתרבות המערבית אנחנו מתייחסים לביטויים שונים של איבוד שליטה - כגון דיכאון, טירוף, מחלה ומוות - כאל דבר שלילי שצריך להימנע ממנו, באופן מפתיע הגיבורות באגדות שחקרתי עושות מאמץ פעיל כדי להגיע לשם. שלגייה פותחת שלוש פעמים את הדלת לזקנה; היפיפייה הנרדמת, במקום לרקוד בנשף כפי שמתאים לנערה בת 16, מסתובבת בארמון כדי לחפש את המחט היחידה שלא הושמדה בממלכה; ו**כיפה אדומה** נותנת לזאב הוראות מדויקות איך להגיע לבית סבתא.

לשאול, היא הדרך שלנו לצאת למסע של גיבורה, שבסופו יכול להגיע ריפוי. ”אישה ששולטת במחזוריות שלה יכולה להכיל את המעברים האלה בנפש - בדיוק כמו פרספונה, שביד אחת מחזיקה את האדס ומקיימת מערכת יחסים מלאה עם האפלה שבתוכה, וביד השנייה אוזנת באמה, אלת האדמה, ונמצאת בקשר מלא גם עם כל מה שמואר”.

”המוות והלידה מחדש, במיתוס ובחלומות, הם דימויים לאובדן, לדיכאון ולהתאוששות”, מסבירה שינודה**בולן**. ”במבט לאחור, תקופות אפלות רבות כאלו מתגלות בדיעבד כטקסי מעבר, תקופה של סבל שבאמצעותה למדה האישה משהו בעל ערך וגדלה”.

גיבורה פוטנציאלית

בכל אישה קיימת גיבורה פוטנציאלית, המובילה את חייה כמסע של גילוי והתפתחות. זה כרוך קודם כול בגיבורה אמיצה לצאת אל המסע, לבחור ללכת בדרך אל הלא נודע, להתמסר למשהו שהיא לא ממש יודעת מהו אבל מרגישה שהוא נכון לה.

הקשיים שבהם האישה נתקלת מאפשרים לה ללמוד להכיר את עצמה, אך בכל אחד מהם היא עלולה להתפתות להיהפך לקורבן. לכן, האתגר הראשון שלה הוא למצוא את מה שמשמעותי לה ולהישאר נאמנה לו. ואולם, במיתוסים כמו בחיים, גם כשאנחנו מוצאות את שמשמעותי לנו, אנו לא פעם מאבדות אותו. למזלנו, תמיד מצויה בידינו האפשרות למצוא אותו מחדש.

גיבורתה של אישה תתבטא לאו דווקא בכך שתעמוד בקשיים שהחיים זימנו לה, אלא יותר בכך שתתמיד בבחירותיה האמיצות והנאמנות. כשתעשה כך, מישוהו או משהו תמיד יבואו לעזרתה. במיתוס של פסיכה וקופידון, למשל, בכל משימה שאליה נשלחה פסיכה היא קיבלה סיוע מכיוון לא צפוי - פעם אחת סיעו לה נמלים ובאחרת לחשו לה קני הסוף. פסיכה מלמדת אותנו להאמין בדרכנו גם

בכל אישה קיימת גיבורה פוטנציאלית, המובילה את חייה כמסע של גילוי והתפתחות. זה כרוך בגיבורה אמיצה לצאת אל המסע, לבחור ללכת בדרך אל הלא נודע, להתמסר למשהו שהיא לא ממש יודעת אבל מרגישה שהוא נכון לה. גבורתה של אישה תתבטא בכך שתתמיד בבחירותיה האמיצות והנאמנות. כשתעשה כך, מישוהו או משהו תמיד יבואו לעזרתה

כשאיננו מבינות או רואות פתרון לקושי. היא מאמנת אותנו לסמוך על הדרך ולא ליפול לפחד. לעתים, דווקא מתוך חוסר ידיעה, יכולים להגיע אלינו פתרונות או תובנות חדשות.

”כל הנשים בסיפורים המקראיים שמקבלות את ברכת האל למעשיהן הן נשים שמעזות ועושות מעשה”, מדגישה יונגמרסעדון. ”הן אינן נשים פסיביות שיושבות בבית. **בנות צלפחד**, למשל, מאמינות שמגיע להן, אוזרות אומץ ומבקשות נחלה כדי להמשיך את שם אביהן, ולכן הן גם יוצרות תקדים”.

האישה הגיבורה לומדת להכיר את עצמה על כל מורכבות חלקיה השונים, וכמו חושפת בתוכה בכל פעם אלה אחרת, צד אחר. זאת עד שיושלם המסע, יתרחש מיזוג ניגודים ותתאפשר חזרה לאלה אחת שלמה.

”מיתוסים של האלות הגדולות מלמדים חמלה מהי לכל היצורים החיים. בעזרתם אתה למד להעריך את קדושתה האמיתית של האדמה עצמה, משום שהיא אינה אלא גוף האלה עצמה” (ג'וזף קמפבל).

רשימה ביבליוגרפית

”אגדות המוות ההפוך – הדיכאון ככוח מרפא”, סימונה חנוך, אימא דובה.

”אלות בכל אישה – פסיכולוגיה חדשה של חיי נשים ואהבותיהן”, ג'ין שינודה בולן, מודן.

”כוחו של מיתוס”, ג'וזף קמפבל, מודן.

”מסע אל העצמי. אלכימיית הנפש – סמלים

ומיתוסים”, רות נצר, מודן.

”רצות עם זאבים. ארכיטיפ 'האישה הפראית' –

מיתוסים וסיפורים”, קלאריסה פינקולה

אסטס, מודן.

”מסע הגיבורה – מסע האישה אל עצמה”,

רות נצר, יראה אור בקרוב במודן.

מראיינות

סימונה מצליח'חנוך. simonachanoch@gmail.com

יהודית יונגמרסעדון. www.hochmat-nashim.co.il

רות נצר. www.ruthnetzer.com